

Єфімова Анна

ІНТЕРСУБ'ЄКТНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ

Єфімова А. Інтерсуб'єктний підхід до соціально-психологічної адаптації українців до вимушеної міграції.

Вступ. Статтю присвячено проблемі соціально-психологічної адаптації мігрантів, що набуває особливого через велику кількість українців, що через війну були вимушені мігрувати у інші країни світу.

Мета. Обґрунтування інтерсуб'єктного підходу до вивчення процесу соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів.

Методи: теоретичний аналіз наукової літератури.

Результати. Визначені зміст, особливості та чинники соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів. Виявлення значення суб'єктності для особистості мігранта та соціокультурного простору приймаючої країни для ефективного протікання процесу соціально-психологічної адаптації.

Висновки. Обґрунтоване теоретичне положення інтерсуб'єктного підходу до вивчення процесу соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів.

Ключові слова: міграція, вимушена міграція, особистість, суб'єкт, соціально-психологічна адаптація, соціально-психологічне середовище, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, інтерсуб'єктна методологія .

Вступ. Війна у нашій країні призвела до великої кількості українців, що були вимушені мігрувати у інші країни світу. За результатами опитувань

ООН з 24 лютого 2022 року, більше ніж 6,5 млн українців покинули свої домівки та подались до вимушеної міграції за кордон.

Вимушена міграція – це сукупність територіальних переміщень пов'язаних з постійною або тимчасовою зміною місця проживання людей з незалежних від них причин та всупереч їхньому бажанню [Леонова]. Відсутність психологічної готовності до міграції призводить до утруднення процесу соціально-психологічної адаптації, переживань різного роду травм мігранта. До того ж вимушені мігранти, як правило, переживають ознаки депресії, ПТСР, депривації вищих потреб, зокрема потреби у безпеці, загальну розгубленість, та інші психологічні проблеми, що зумовлені причинами вимушеного переселення (як-то війна) та самою ситуацією міграції.

В. Лефтеров вказує на те, що «переселення через соціальні потрясіння, політичні та військові загрози є особливо кризовими та важким, оскільки майже завжди відбувається раптово, швидкоплинно і небезпечно» (Лефтеров, 2020). Така екстремальна міграція пов'язана з кардинальною зміною звичного способу життя людей, з частковою або повною втратою майна, цінностей, роботи та джерел існування, елементарних побутових благ, особливо житла, одягу, харчування, медичного обслуговування тощо. В окремих випадках у переселенців гинуть або одержують каліцтва близькі люди, друзі. Тому ситуація вимушеної міграції вимагає від індивіда зусиль, які знаходяться на межі його адаптивних можливостей або навіть перевершують наявні в нього психологічні резерви.

Саме тому актуальність проблеми соціально-психологічної адаптації українців – вимушених мігрантів наразі набуває особливої актуальності. Але у психологічній літературі не так вже і багато наукових розвідок поданого феномену. Так, вивченням психологічних аспектів адаптації мігрантів займалася низка вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як: О.Є. Блінова, І.М. Леонова, М.М. Слюсаревський, Н.А. Шульга, Я.І. Юрків, J.W. Berry, Е.Н. Cohen, М.Р. Todaro, та інші.

Зважаючи на усе вище зазначене була обрана тема цього теоретичного дослідження.

Мета дослідження: обґрунтування інтерсуб'єктного підходу до вивчення процесу соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів.

Основними завданнями дослідження є:

- Визначення теоретичних аспектів феномену соціально-психологічної адаптації;
- Виявлення особливостей соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів;
- Визначення змісту, можливостей та переваг інтерсуб'єктного підходу до вивчення процесу соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукової літератури.

Основний зміст дослідження. Соціально-психологічна адаптація, як вказують деякі наукові джерела, це процес досягнення гармонійної відповідності між суб'єктом та середовищем в ході виконання звичної для нього діяльності для задоволення актуальних потреб та реалізації життєвих цілей, що забезпечують пристосування діяльності та поведінки вимогам середовища.

У дослідженнях К. Уорда визначено два типи пристосування: психологічний та соціокультурний (Уорд, 2003).

Адаптація психологічна це сукупність психологічних явищ, якими можна охарактеризувати стан індивіда в ході взаємодії з іншим культурним середовищем. Цей стан відрізняється психологічним здоров'ям і ясним розумінням особистісної та етнічної ідентифікації, загальною здатністю відчувати почуття особистого задоволення у новому соціокультурному середовищі.

Соціокультурна адаптація, у свою чергу – це поведінкові навички та комунікативні моделі засвоєння іншого культурного середовища.

Зазначеному типу адаптації властиві здібності до вирішення проблем у сімейній, навчальній та професійній сферах, що виникають в ньому.

На нашу думку і в першому і в другому типі адаптації мова йде про надбання або актуалізації вже сформованої суб'єктності людиною, що намагається адаптуватися у нових культурних умовах та взаємовідносинах.

Дослідники зазначають, що суб'єктність це система психологічних особливостей людини, яка проявляється у засвоєних та актуалізованих вміннях досягати поставлених цілей, управляти, контролювати й оцінювати процес і результат своїх дій; зіставляти й оцінювати свої можливості з об'єктивними вимогами, умовами та завданнями життєдіяльності в цілому; опановувати свої психічні процеси, поведінку, професійну діяльність й життя загалом.

Іншою ознакою суб'єкта, як вказують наукові джерела, є цілісна, інтегральна активність, у тому числі у взаємодії з іншими людьми та соціальними утвореннями як із суб'єктами.

Т. Гурлеєва вказує на основну здатність суб'єкта – перетворювати себе та оточення. Вказана здатність надає можливість актуалізувати або надбати нові якості та властивості для гармонізації життєдіяльності (Гурлеєва, 2020).

Якщо узагальнити, суб'єктність – це активна позиція людини по управлінню, контролем, оцінці своєї поведінки та діяльності, своїх можливостей та розвитку, свого життя та перетворенню себе і середовища.

Питанням є як взаємодіють два суб'єкти, яке складає ядро інтерсуб'єктної парадигми у вивченні процесу соціально-психологічної адаптації.

В. Москаленко зазначає, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія - це не проста інтеракція, а процес взаємної згоди людей приймати впливи один на одного за умов, що вони ставляться до себе і до іншого як до автономного, суверенного суб'єкта активності і як до цінності (Москаленко, 2012).

Тож ми вважаємо, що соціально-психологічна адаптація це двосторонній процес: для гармонійного його протікання необхідно, щоб не

тільки соціокультурне середовище впливало на особистість, але й сама особистість впливала на нього, а це можливо, якщо існують внутрішні та зовнішні передумови інтерсуб'єктної взаємодії між ними.

Зазначене взаємне пристосування має результатом створення умов для глибоких особистісних змін людини, що адаптується, реалізації її потреб, цілей, цінностей, і для зміни самого адаптаційного соціокультурного простору. Для мігрантів, зокрема вимушених, така взаємодія з метою взаємного пристосування створює можливість самореалізації, а адаптована особистість сприяє збагаченню нового соціокультурного середовища. Саме тому нам здається важливим зробити акцент на інтерсуб'єктній парадигмі адаптації українців в умовах вимушеної міграції.

В контексті вимушеної міграції, соціально-психологічна адаптація проявляється у прагненні до самозбереження власної цілісності мігранта та його самореалізації, у реалізації основних особистісних та соціальних потреб та взаємодії з навколишнім соціумом у конкретних умовах існування.

На соціально-психологічну адаптацію впливає низка як внутрішніх, так і зовнішніх чинників.

До внутрішніх чинників відносяться психофізіологічні та психологічні особливості мігранта: рівень резильєнтності, локус контролю (зовнішній чи внутрішній), рівень життєстійкості та самореалізованості, особливості копіngu, міра асертивності, та інші.

Під зовнішніми - розуміють усе різноманіття зовнішніх впливів: країну в'їзду, мову, характер місцевої культури, етнічну приналежність мігрантів, ставлення корінного населення, наявність підтримуючих структур, соціально-економічні чи політичні обставини, що додатково виникають на новому місці проживання. Також, наприклад, виділяють культурну та соціальну дистанції, що відіграють значну роль у ефективності адаптації мігрантів, у тому числі вимушених, до нового середовища та умов.

У контексті інтерсуб'єктної взаємодії ці чинники набувають дуального значення – суб'єктом взаємодії із новим соціокультурним простором має

бути не тільки сам мігрант, але й те соціокультурне середовище, з яким чиниться взаємодія.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія мігранта та незнайомого середовища має функцію та мету по задоволенню базової потреби у залученні мігранта до соціуму і культури суспільства приймаючої країни на основі рівноправного партнерства, визначає готовність як мігранта, так і середовища до взаєморозуміння і взаємоповаги в процесі спілкування і спільної діяльності, запобігає втраті індивідуальності та ідентичності мігранта.

Дуальне значення набуває і сам процес соціально-психологічної адаптації мігранта в контексті суб'єкт-суб'єктної взаємодії із новим соціокультурним простором: встановлення динамічної рівноваги мігранта і середовища - супроводжується взаємними трансформаціями та побудовою інтерсуб'єктного адаптаційного соціально-психологічного середовища. Суб'єктивація останнього мігрантом надає можливість сформуванню інтраіндивідуального соціально-психологічного простору як суб'єктивної реальності, в якій тією чи іншою мірою представлене об'єктивно існуюче соціально-психологічне середовище. Міра такої представленості визначає міру адаптованості мігранта до нового соціокультурного середовища.

Слід також визначити негативні чинники цього процесу, адже перешкоджати процесу інтерсуб'єктної адаптаційної взаємодії може низка важливих психологічних феноменів, що притаманні самій ситуації міграції, особливо вимушеній.

Одним з таких чинників може бути культурна дистанція. Це психологічне явище було виділене зарубіжними психологами Furnham A. та Bochner S. при дослідженні дистресів студентів, що навчаються в іншій культурі. На їх думку міра культурних відмінностей між країною в'їзду та країною поселення мігрантів визначають міру культурної дистанції між групами та суб'єктами, наявність ворожості та неприйняття між ними (Furnham & Bochner, 1986). Поділяють цю позицію і інші дослідники, припускаючи, що ступінь самотності та відчуження мігрантів у новій

культури та супутні їм дистреси безпосередньо залежать від величини культурної дистанції.

Поряд із концепцією культурної дистанції існує концепція культурного шоку. Вона базується на тому, що кожен мігрант – суб'єкт специфічного соціокультурного середовища. Звідки він не приїхав, рідна культура так чи інакше відрізняється від інокультури, у якій він змушений адаптуватися. Також концепція культурного шоку ґрунтується досвіді нової культури що часто є неприємним або шоківим.

К. Обергом виділені певні симптоми, які проявляються при взаємодії (контакті) з незнайомою культурою:

- 1) переживання почуття втрати (професії, статусу, звичного оточення);
 - 2) напруга від зусиль, яка долається суб'єктом адаптації;
 - 3) почуття неповноцінності;
 - 4) почуття знедоленості при контакті з представниками іншої культури;
 - 5) виникнення тривожності, огиди чи обурення під час аналізу відмінностей між культурами;
- б) розвиток рольової дифузії (Oberg, 1960).

Ф. Бок вказує, що існують п'ять способів розрішення культурного шоку: гетоїзація (створення мігрантом власного культурного середовища) , асиміляція (повна відмова мігранта від власної культури), проміжний спосіб (культурний обмін і взаємодія), часткова асиміляція (вибір мігрантом на користь іншого культурного середовища тільки в окремих або одній сферах життєдіяльності, наприклад, у професійній) та колонізація (нав'язання мігрантом власної культури) (Слюсаревський & Блінова, 2013).

Низка наукових джерел вказує на те, що одночасно з культурним шоком, викликаним взаємодією з новим середовищем, мігранту доводиться проживати травму мігранта. У традиції західних країн психічна травма мігранта зветься «міграційне горювання» (migratory grief – англ.), за аналогією з іншими видами горювання, виділеними у психології (Loizate, 2009).

Особливості даного типу горювання: постійний та рецидивуючий характер, глибокий зв'язок з дитячим досвідом (і необхідністю в нових умовах перебудувати особистість, сформовану в дитинстві та «налаштовану» на ритми країни народження), множинність тригерів, які запускають або актуалізують процес горювання, психологічна регресія (через надлишок стресорів), етапність у процесі опрацювання горювання, використання психологічних захистів (заперечення, проекція, ідеалізація), амбівалентне ставлення до країн походження та прибуття, вплив також на ту частину населення, яка залишається в країні походження, переживання повернення в країну походження як нової міграції, ймовірність поширення цього виду горювання на кілька поколінь (Loizate, 2009).

Крім вищеназваних психологічних феноменів, у психологічній літературі згадується також явище соціальної дистанції виділене Т. Парком. Вказується, що люди з різним статусом розташовуються у різних вимірах соціального простору та дистанційовані один від одного. Рухливість і розмір соціальної дистанції, перетин характеристик різних груп виступають показниками «здоров'я» суспільства: соціальної рівності, справедливості, соціальної та етнічної і культурної толерантності (Слюсаревський & Блінова, 2013).

І на останок аналізу негативних чинників соціально-психологічної адаптації мігрантів зауважимо, що наразі у українців-мігрантів за даними емпіричних досліджень, через війну в Україні від якої вони вимушені були втікати сильно виражені депресивні тенденції, ознаки ПТСР, підвищене відчуття тривоги, що призводять до наступних дезадаптивних проявів:

- тенденція до негативних прогнозів, що призводить до зниження рівня самоприйняття і прийняття інших людей;
- низька оцінка власних можливостей і через це низький рівень самоприйняття;
- соціальна недовіра, що виражається в соціальній ізоляції;
- знижене відчуття емоційного комфорту (Martsyniak-Dorosh, 2022).

Якщо брати загалом, з теоретичного аналізу наукових розвідок можна зробити висновок, що процес засвоєння мігрантом нового соціокультурного простору життєдіяльності на перехресті із вимогами, що пред'являє мігранту цей новий простір - визначає кризи в адаптації. Криза в адаптації, як зазначають дослідники, визначається як етап адаптаційного процесу, в часових рамках якого має місце різке зниження показників адаптованості людини. Криза супроводжується негативними емоційними переживаннями як результат неадекватного реагування на пред'явлення вимог, уявлень про власну неефективність, вихід з якого здійснюється за допомогою створення умов для функціонування психологічних механізмів на різних рівнях особистості.

Зазначимо також, що процес соціально-психологічної адаптації мігрантів проходить у двох вимірах: соціально-психологічна адаптація до найближчого соціально-психологічного простору, яким є інші мігранти та представники служб, що взаємодіють з ними, та соціально-психологічна адаптація до більш широкого соціально-психологічного середовища, представленого соціокультурним простором приймаючої країни. Очевидно, ці два процеси протікають одночасно, але гетерохронно.

Тому соціально-психологічними чинниками адаптації мігрантів, є також установки представників приймаючого соціокультурного простору по відношенню до них, що регулюють активність та діяльність представників приймаючого соціокультурного простору стосовно мігрантів і наявність дієвої групової емоційної ідентифікації, що відображає особливості процесу реальної взаємодії з новим індивідом.

Тож з однієї сторони для ефективного засвоєння нового соціально-психологічного простору вимушеними мігрантами в контексті інтерсуб'єктної взаємодії із ним, необхідна сформована суб'єктність мігранта, з іншого – соціокультурного простору представників приймаючої країни у мікро- (їх найближчого кола) та макро вимірах.

Що стосується мігрантів, нами вже визначено, що суб'єктність це їх системна властивість та цілісна активність по перетворенню та управлінню себе та середовища, і що на процес їх соціально-психологічної адаптації діє низка внутрішніх чинників та негативних факторів.

Але слід також обґрунтувати поняття «соціально-психологічний простір», що вище нами неодноразово застосовувалось, зокрема виявити відмінності між ним та зовнішнім (соціальним) середовищем. Це вкрай важливе для розуміння інтерсуб'єктної парадигми вивчення соціально-психологічної адаптації мігрантів.

Соціальним середовищем, у більшості визначень, дослідники називають сукупність матеріальних, економічних, соціальних, політичних та духовних умов існування, розвитку та діяльності індивідів та соціальних груп, а макросередовище охоплює економіку, громадські інститути, суспільну свідомість та культуру.

Соціально-психологічним простором людини, на відміну від соціального середовища, є сформована суб'єктом система позитивно чи негативно значимих соціальних об'єктів або явищ (включаючи його самого), які займають конкретні позиції в структурі, знаходяться в певних взаємозв'язках один з одним і виконують певні функції або ролі у відповідності з певними нормами, правилами, стандартами і закономірностями. При цьому значимі соціальні об'єкти або явища можуть як існувати, так і не існувати в реальному навколишньому світі, можуть сприйматися різними людьми принципово по-різному і виконувати в їхньому житті зовсім особливі функції (Орбан-Лембрик, 2004).

Міграція виявляє для людини новий вимір, новий «світ», який не існує поза ним, але включає його самого, відбиваючись певним чином у свідомості мігранта і, відповідно, детермінуючі зміни в його особистісних структурах.

Ситуація міграції поєднує у собі складну детермінацію активності людини і результат цієї активності. Цю ситуацію (простір) слід розглядати не тільки як сукупність обставин життя людини, але як функціональне ціле, що

включає в себе і елементи (властивості, речі, події) та відношення середовища, і самих суб'єктів життєдіяльності, який об'єднує їх у систему. При цьому активною виявляється не тільки людина, але й елементи її оточення: вони можуть бути «ворожими» (протистояти суб'єктові), «дружніми» (сприяти йому, його намірові) або нейтральними. Відповідно і способи вирішення ситуації виявляються різними, реалізуючись через боротьбу, співробітництво чи співіснування.

Застосування інтерсуб'єктного погляду на оточення мігранта як на цілий світ, простір взаємодій і взаємовпливів особистості і нового середовища, яким є приймаюча країна з усіма її формальними і неформальними складовими, дозволяє вивчати усіх учасників адаптивної системи (особистість і її соціальне оточення) як суб'єктів спільного процесу взаємного впливу і пристосування один до одного.

Висновки. Адаптація мігранта - це процес активного пристосування його психіки та поведінки до умов нового соціокультурного та соціально-психологічного простору приймаючої країни, що опосередкований особливостями цього простору. Крім того на процес соціально-психологічної адаптації мігрантів не має прямолінійного характеру і залежить від безлічі, серед яких виділяють дві основних групи: зовнішні (особливості середовища) та внутрішні (особистісні якості, властивості, процеси).

Якщо брати за основу інтерсуб'єктну методологію, то важливим аспектом вивчення феномену соціально-психологічної адаптації буде висновок про те, що цей складний діалектичний процес супроводжується взаємними трансформаціями та створенням інтерсуб'єктного адаптаційного соціально-психологічного середовища. Надання мігрантом суб'єктності новому соціокультурному середовищу є умовою формування інтраіндивідуального соціально-психологічного простору як суб'єктивної реальності, в якій тією чи іншою мірою представлене об'єктивно існуюче соціально-психологічне середовище. Міра такої представленості визначає

міру адаптованості мігранта до даного соціокультурного середовища приймаючої країни.

Інтерсуб'єктний підхід до вивчення процесу соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів дозволяє вивчати обох учасників процесу адаптації та їх взаємовпливи для більш глибокого розуміння феномену адаптації мігрантів.

Перспективи подальших досліджень. Перспективами подальших досліджень ми вбачаємо емпіричне виявлення закономірностей, механізмів та чинників соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів, а також виявлення взаємовпливів у системі «мігрант – приймаючий соціально-психологічний простір» у методології інтерсуб'єктного підходу.

Література

1. Блинова О.Є. (2016) Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномена акультурації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. Вип. 3.*
2. Гурлеєва, Т.С. (2020) Суб'єктність як основа особистісного розвитку взаємодіючих учасників освітнього процесу. *Освітній простір в контексті гуманістичної парадигми: психологічні пріоритети сучасності : збірник наукових праць.* За ред. С.Д. Максименка. Київ. С. 40–52.
3. Леонова, І.М. (2015) Теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців в Україні. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки.* №4 (29).
4. Лефтеров, В.А. (2020) Экстремальная миграция в Украине: социально-психологический аспект. *Українське суспільство в пошуках відповідей на виклики сучасності: світоглядний рівень осмислення : матер. Всеукр. наук.-теоретич. конф. (м. Одеса, 18–19 червня 2020 р.).* С. 77-81
5. Орбан-Лембрик Л.Е. (2008) Вплив міграційних процесів на поведінкові прояви особистості. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ. Вип.13. Ч.1.*

6. Соціально-психологічні засади становлення суб'єкта економічної соціалізації: Монографія. За наук. ред. В.В. Москаленко. 2012. Київ.
7. Слюсаревський, М.М., & Блінова, О.Є. (2013) Психологія міграції. Кіровоград.
8. Уорд, К. (2003) Азбука аккультурації. *Психологія і культура*. С. 656-696.
9. Шульга Н.А. (2002) Великое переселення народів: репатрианты, беженцы, трудовые мигранты. Київ : Институт социологии НАН Украины.
10. Юрків, Я. І., Луканов, Д. В. (2021) Труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. *Науковий вісник Ужгородського університету : збірник наукових праць; серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Вип. 1 (48).
11. Berry, J.W. (1997) Immigration, acculturation and adaptation. *Applied psychology: An international review*. Vol. 46 (1).
12. Cohen E.H. (2011) Impact of the Group of Co-migrants on Strategies of Acculturation: Towards an Expansion of the Berry Model. *International Migration*. Vol. 49. Issue 4.
13. Furnham, A., & Bochner, S. (1986) Culture Shock: Psychological reactions to unfamiliar environments. L. & N.Y.
14. Loizate, J.A. (2009) Salud mental y migración. El síndrome del inmigrante. *Psicología e inmigración*. Universidad Pontífica de Salamanca. p. 35-64.
15. Martsyniak-Dorosh, O. (2022) The Heavy Psychological Toll of the War in Ukraine — Mental health support is the need of the hour.
16. Oberg, K. (1960) Culture shock: Adjustment to new cultural environments. *Practical Anthropology*. P. 177-182
17. Todaro M.P. (1970) International Migration, Unemployment and Development: A TwoSector Analysis . *American Economic Review*. LX.

References

Єфімова А. Інтерсуб'єктний підхід до соціально-психологічної адаптації українців до вимушеної міграції.

Introduction. Статтю присвячено проблемі соціально-психологічної адаптації мігрантів, що набуває особливого через велику кількість українців, що через війну були вимушені мігрувати у інші країни світу.

The aim of the article. Обґрунтування інтерсуб'єктного підходу до вивчення процесу соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів.

Methods: теоретичний аналіз наукової літератури.

The results of the research. Визначені зміст, особливості та чинники соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів.

Зокрема з'ясовано, що соціально-психологічна адаптація мігранта - це процес активного пристосування психіки та поведінки мігрантів до умов нового соціокультурного та соціально-психологічного простору приймаючої країни, що опосередкований особливостями цього простору, низкою психічних та психологічних особливостей та зовнішніх умов та на який впливає низка зовнішніх та внутрішніх чинників.

Виявлено значення суб'єктності для особистості мігранта та соціокультурного простору приймаючої країни для ефективного протікання процесу соціально-психологічної адаптації. Зокрема з'ясовано, що суб'єктність це системна властивість та цілісна активність мігрантів по перетворенню та управлінню себе та соціокультурного середовища приймаючої країни, і що на процес їх соціально-психологічної адаптації діє низка внутрішніх чинників та негативних факторів.

Обґрунтоване теоретичне положення інтерсуб'єктного підходу до вивчення процесу соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів яке полягає у тому, що такий підхід дозволяє вивчати обох учасників процесу адаптації (самого мігранта та його соціально-психологічний простір) та їх взаємовпливи для більш глибокого розуміння феномену адаптації мігрантів.

Conclusion. В контексті інтерсуб'єктного підходу, соціально-психологічна адаптація мігрантів – це складний діалектичний процес

встановлення динамічної рівноваги у взаємовідносинах мігрантів і соціокультурного середовища приймаючої країни, що супроводжується їх взаємними трансформаціями та творенням інтерсуб'єктного адаптаційного соціально-психологічного середовища.

Ключові слова: міграція, вимушена міграція, особистість, суб'єкт, соціально-психологічна адаптація, соціально-психологічне середовище, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, інтерсуб'єктна методологія .

Відомості про автора (авторів)

Єфімова Анна Григорівна, аспірантка ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, Київ, Україна.

Yefimova A.G., graduate student of the Department of Psychology and personal development DZVO "University of Education Management". Kyiv, Ukraine.

Тел.: +380 95 332 77 77

E-mail: annayefimova777@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9821-7993